

עֶבֶד, עוֹבֵד וְלֹא עֹבֵדוּ

תְּנִינָא לְקוּטֵי אַמְרִים | פֶּרֶק טו

מאה ואחת פעמים

כאשר מסתכלים על הבינוני מבחוץ, רואים אדם עובד ה' בכל מעשיו, אך במבט פנימה מתגלה ההתמודדות שלו וההתגברות הנדרשת ממנו לשם כך. דרך העבודה שסולל בעל התניא מתמקדת דווקא בהתרחשות הפנימית הזאת ורואה בה את תמצית מהותו של הבינוני.

את ההבדל בין הצדיק לבינוני אפשר לדמות להבדל שבין עבד לעובד. עבד במהותו עושה את רצון אדונו בכל רגע, ולכן הוא נקרא עבד גם כאשר הוא עובד וגם כאשר הוא נח. לעומתו, עובד הוא אדם הממלא את רצון מעבידו בחלק מן הזמן שלו, ובחלק האחר הוא אדון לעצמו. העובד נקרא כך רק בזמנים שבהם הוא עסוק בעבודתו, וביתר הזמן הוא אינו נקרא עובד.

הצדיק, במהותו הפנימית, עושה תמיד את רצון ה', מאחר שהוא שינה את עצמו לגמרי וביטל את הרע מתוכו, ולכן הוא נקרא "עבד ה'". אך הבינוני עושה את רצון ה' רק בכוח עבודתו המתמדת של השלטת הנפש האלוקית על הנפש הבהמית, ולכן הוא נקרא "עובד אלוקים".

אולם גם מדרגת הבינוני עצמה מתחלקת לשתי דרגות: "עובד אלוקים" ו"אשר לא עבדו". הגמרא במסכת חגיגה מפרשת את הפסוק "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו", ומסבירה שעובד אלוקים הוא השונה פרקו מאה ואחת פעמים, ו"אשר לא עבדו" שונה פרקו מאה פעמים בלבד. הדבר דומה לשכירת חמור למסע: שכירה למרחק רגיל (עשר פרסאות) עולה זוז - מטבע אחד, ואילו שכירה למרחק גדול מהרגיל במעט, אחת עשרה פרסאות, עולה כבר כפול: שני זוזים. מדוע? משום שהשינוי והיציאה מגדר הרגיל דורשים מאמץ מיוחד וטרחה גדולה. כאשר אדם היה משנן פרק מאה פעמים, הוא היה עושה זאת מתוך הרגל, כך היו נוהגים תמיד. הוא לא היה צריך לעורר בתוכו רגשות קודש מיוחדים לשם כך ולא לחשוב על כך באופן מיוחד אלא לדקלם כמו כולם, כמו תמיד. אך השינוי הנוסף, גם פעם אחת נוספת בלבד, דרש יציאה מן ההרגל, התעוררות של רצון מיוחד לקדושה נוספת, לחיבור מחודש עם ה'.

עבודה תמה

גם "עובד אלוקים" וגם זה "אשר לא עבדו", שניהם שלמים במעשיהם, כפי שכבר הוזכר לגבי הבינוני. אלא שמעשיו של עובד האלוקים הם תוצאה של מאמץ, הוא מוכרח להתבונן ולהאיר בתוכו אהבת ה' כדי שיוכל להשליט את נפשו האלוקית על נפשו הבהמית, ולא ליפול חלילה. לעומתו, הבינוני "אשר לא עבדו" מטבעו נוטה יותר לכללים. יש בתוכו רע אך הוא אינו מונע ממנו לקיים את המצוות ואינו מסית אותו לדבר עבירה. הבינוני במדרגה זו מקיים את המצוות מתוך הרגל שיצר לעצמו, או שנולד לתוכו, ואין לו צורך במאבק פנימי. האהבה המחיה את מעשיו היא האהבה המסותרת, הקיימת עמוק בליבו של כל יהודי. הוא אינו מודע לה, והיא נותרת רדומה בפנימיותו כל עוד הוא עושה את מעשיו מכוח השגרה, ההרגל והטבע של אישיותו.

אדם שהריו במאבקים פנימיים, שמעשיו הטובים מצריכים מאבק ממושך ועבודה פנימית רבה, עלול להצטער על מצבו, ולקוות לזמן שבו המעשים הטובים יהפכו ל"טבע שני" אצלו ולא ידרשו ממנו עבודה פנימית. אך בעל התניא מלמד אותנו שדווקא העבודה והמאמץ הם "עבודה תמה לבינוני", דווקא במאבק נמצאת השלמות. עיקר מעלתו של הבינוני הוא בעבודתו המתמדת, ובהתעוררות המחודשת של אהבת ה' בליבו, העולה וגוברת על כל רצונותיה ותאוותיה של הנפש הבהמית. ואילו המעשה הנעשה מתוך הרגל, אף שהוא שלם בכל הפרטים החיצוניים, עלול להיות מרוקן מתוכו פנימי של רצון ובחירה ואינו נחשב לעבודה.

וּבִזְהָ יוֹבֵן מַה שְׁפָתוֹב: "וְיִשְׁבְּתֶם וְרֵאִיתֶם בֵּין צְדִיק לְרָשָׁע, בֵּין עֶבֶד אֱלֹהִים
לְאִשֶׁר לֹא עֶבְדוּ",

שֶׁהַפֶּרֶשׁ בֵּין "עוֹבֵד אֱלֹהִים" לְ"צְדִיק" הוּא, שְׁ"עוֹבֵד" הוּא לְשׁוֹן הַזֶּה -

שֶׁהוּא בְּאִמְצַע הָעֲבוּדָה, שֶׁהִיא הַמְּלַחְמָה עִם הַיֵּצֶר הָרָע, לְהַתְגַּבֵּר עָלָיו
וּלְגַרְשׁוֹ מִהָ"עִיר קַטְנָה" שֶׁלֹּא יִתְלַבֵּשׁ בְּאֲבָרֵי הַגּוֹף, שֶׁהוּא בְּאִמַּת עֲבוּדָה
וְעָמַל גָּדוֹל לְהִלָּחֵם בּוֹ תָּמִיד, וְהִינּוּ - הַבִּינוּנִי;

אֲבָל הַצְדִּיק, נִקְרָא "עֶבֶד ה'" - בְּשֵׁם הַתְּאֵר, כְּמוֹ שֶׁסְּ חָכֵם אוֹ מֶלֶךְ, שֶׁכָּבֵד
נַעֲשֶׂה חָכֵם אוֹ מֶלֶךְ, כֵּן זֶה, כָּבֵד עֶבֶד וְגַמְרֵ לְגַמְרֵ עֲבוּדַת הַמְּלַחְמָה עִם
הָרָע, עַד כִּי וַיִּגְדֵּשׁוּ וַיִּלְךְ לוֹ, וְלִבּוֹ חָלַל בְּקִרְבּוֹ.

וּבִבְיָנוּנִי יֵשׁ גַּם כֵּן שְׁתֵּי מַדְרָגוֹת: "עוֹבֵד אֱלֹהִים",

וְ"אִשֶׁר לֹא עֶבְדוּ", וְאִף-עַל-פִּי-כֵן - אֵינוֹ רָשָׁע,

כִּי לֹא עֶבֶד מִיָּמָיו שׁוֹם עֲבָרָה קְלָה,

וְגַם קִיָּם כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְקִיָּמוֹ, וְתִלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּלֶם, וְלֹא פָּסִיק
פּוֹמִיָּה מְגַרְסָא [לא הפסיק פיו מלימוד].

אֲלֵא שְׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה שׁוֹם מְלַחְמָה עִם הַיֵּצֶר לְנִצְחוֹ, עַל יְדֵי אוֹר ה' הַמְּאִיר עַל
נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמִחַ הַשְּׁלִיטָה עַל הַלֵּב...

מפני שאין יצרו עומד לנגדו כלל לבטלו מתורתו ועבודתו, ואין צריך ללחם עמו כלל,

כגון שהוא מתמיד בלמודו בטבעו מתולדתו על ידי תגברת ה"מרה שחרה", וכן אין לו מלחמה מתאות נשים מפני שהוא מצנן בטבעו, וכן בשאר תענוגי עולם הזה - הוא מחסר הרגש הנאה בטבעו.

ולכן, אין צריך להתבונן כל כך בגדלת ה', להוליד מבינתו רוח דעת ויראת ה' במחו - להשמר שלא לעבד על מצות לא תעשה, ואהבת ה' בלבו - לדרבקה בו בקיום המצות, ותלמוד תורה כנגד כלן.

אלא די לו באהבה מסתרת אשר בלב כללות ישראל, שנקראו "אהבי שמו".

ולכן אינו נקרא "עובד" כלל, כי אהבה זו המסתרת, אינה פעלתו ועבודתו... וכן אף מי שאינו מתמיד בלמודו בטבעו, רק שהרגיל עצמו ללמד בהתמדה גדולה, ונעשה ההרגל לו טבע שני, די לו באהבה מסתרת זו, אלא אם כן רוצה ללמד יותר מרגילותו.

ובזה יובן מה שכתוב בגמרא, ד"עובד אלהים" - הינו מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ו"לא עבדו" - הינו מי ששונה פרקו מאה פעמים לבר. והינו, משום שבימיהם היה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים, כדאיתא התם [כמובא שם] בגמרא משל משוק של חמרים שנספדים לעשר פרסי בזווא ולאחד עשר פרסי בתרי זוזי [לעשר פרסאות בזו (מטבע) ולאחת עשרה פרסאות בשני זוזים], מפני שהוא יותר מרגילותם.

ולכן, זאת הפעם המאה ואחת, היתרה על הרגילות שהרגל מנעוריו - שקולה כנגד כלן, ועולה על גביהן ביתר שאת ויתר עז, להיות נקרא "עובד אלהים";

מפני שקדי לשנות טבע הרגילות, צריך לעורר את האהבה לה' על ידי שמתבונן בגדלת ה' במחו, לשלט על הטבע שבחלל השמאלי המלא דם הנפש הבהמית שמהקלפה, שממנה הוא הטבע, וזו היא עבודה תמה לבינוני.

או לעורר את האהבה המסתרת שבבלבו, למשל על ידה על הטבע שבחלל השמאלי, שזו נקרא גם כן עבודה, להלחם עם הטבע והיצר, על ידי שמעורר האהבה המסתרת בבלבו.

מה שאין כן כשאין לו מלחמה כלל, אין אהבה זו מצד עצמה נקראת עבודתו כלל.

שאלות לסיכום ולחזרה:

1. מדוע הצדיק נקרא "עבד ה'" והבינוני נקרא "עובד אלוקים"?
2. מה ההבדל בין "עובד אלוקים" לבין "אשר לא עבדו"?
3. מהי שלמות עבודתו של הבינוני?